

Manuel Aznar Soler

Paz en la guerra

La polèmica del Congrés d'Intel·lectuals i Artistes, recentment celebrat a València, va començar a quallar amb el mateix discurs d'obertura, dictat per Octavio Paz, president del Congrés, on l'escriptor es va permetre falsejar i deformar la realitat històrica.

Aquest Congrés de 1987 ha estat, des del mateix discurs d'obertura d'Octavio Paz, el seu president, un congrés conflictiu i polèmic. El discurs de Paz constitueix un clamorós exercici literari de falsificació històrica, de deformació de la realitat històrica. Vull fer una anàlisi crítica del seu contingut ideològic des del punt de vista de l'historiador i no pas del crític literari. Així, l'anècdota que narra Paz, la seua entrevista amb Indalecio Prieto al París de 1946, des de la perspectiva privilegiada que li dóna el coneixement del resultat provisional del procés històric, li serveix per a intentar una pirueta literària des del trapezi de 1987 que el porta a caure, brillantment i falsament, sobre la xarxa de la monarquia constitucional com a guanyadora de la guerra civil espanyola, apologia que ens explica el significatiu ressò que aquest Congrés de 1987 ha assolit en un diari monàrquic i conservador, com ara el madrileny *ABC*.

Vázquez Montalbán va recordar al col·loqui moderat per Semprún sobre «L'Intel·lectual i la memòria» que aquesta afirmació de Paz era una llicència poètica que, perillosament, podia convertir-se en una llicència històrica. I no. El valor històric d'aquella anècdota evocada per Paz podria jutjar-se, al meu parer, amb les paraules pronunciades per un dels seus superiors a l'ambaixada mexicana a París, paraules que el mateix escriptor anota al seu discurs: «curioso pero superfluo ejercicio literario».

Octavio Paz, tot i que reconeix «la grandesa moral del Congrés» de 1987 (¿quina grandesa moral reconeixrà la història a aquest Congrés de 1987?), fa al·lu-

sió a l'incident Gide i a la «perversió de l'esperit revolucionari» com a suprema ensenyança històrica. No oblidem que Octavio Paz vingué a l'Espanya republicana el 1937 com a delegat de la Joventut Socialista Unificada de Mèxic i que, per tant, era un comunista

de l'època, un stalinista. Després, ja fa uns quants anys, Paz va descobrir que Stalin era el Mal, Satanàs, un fantasma a exorcitzar, i, com a bon ex-comunista, amb la passió del convers, ha anat alliberant la seua personal mala consciència històrica, en un intent de

rentar els seus dimonis interiors i els seus fantasmes històrics, amb l'expiació d'un pecat stalinista que implica la penitència de predicar una croada intel·lectual anticomunista arreu del món.

Així, la falsificació històrica de Paz en la guerra, al seu discurs d'obertura, arriba, amb l'anècdota final de la visita el 1937 a la Ciutat Universitària madrilenya, a l'apoteosi: «Había descubierto de pronto —y para siempre— que los enemigos también tienen voz humana». Aquesta afirmació «humanista» de Paz és pura invenció literària de l'escriptor de 1987. No hi ha cap text escrit i publicat per Octavio Paz durant la guerra que documente aquesta afirmació. És a dir, Paz deforma la memòria històrica i ens vol fer creure que, als 23 anys, a l'heroic Madrid de la resistència popular antifeixista, va trobar el seu particular camí de Damasc: paraula d'escriptor que no serveix a un historiador rigorós. En aquest sentit, s'ha d'entendre la meua valoració del discurs d'obertura d'Octavio Paz com un discurs literari sense cap rigor històric, un discurs literari que —la literatura és imaginació, mentida— és un discurs mentider. Com a historiador puc assegurar que Octavio Paz és un bon escriptor.

Postdata dedicada a tots els simplificadors de la significació del II Congrés de 1937: l'incident Walter Janka (un comunista de la República Internacional durant la guerra civil espanyola i que no va poder parlar a la taula sobre «la guerra civil espanyola vista pels altres», per culpa del seu moderador, Juan Goytisolo) recorda l'incident Gide del 1937 a l'inrevés. □